

10. Кудрявцев В.Н. Общая теория квалификации преступлений / В.Н. Кудрявцев. - М.: Госюриздат, 1972. - 352 с.
11. Кульберг Ю.И. Преступления против правосудия. - М.: Госюриздат, 1962. - 62 с.
12. Матишевський П.С. Кримінальне право України: Особлива частина: підручник. - К.: Юрінком, 1999. - 891 с.
13. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. 5-те вид. переробл. та доповн. / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. - К.: Юридична думка, 2008. - 1216 с.
14. Протизаконне насильство в органах внутрішніх справ: соціологічний та історико-порівняльний аналіз / за заг. ред. О.Н. Ярмиша; передмов. Ю.В. Луценка, Г.Й. Удовенка. - Харків: ХНУВС, 2005. - 212 с.
15. Рашковская Ш.С. Преступление против правосудия: учеб. пособ. / Ш.С. Рашковская. - М.: ВЮЗИ, 1978. - 104 с.
16. Сийплові М.В. Кримінально-правова характеристика притягнення завідомо невинного до кримінальної

- відповідальності: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. - К., 2009. - 251 с.
17. Советское уголовное право: Общая часть. - М.: Юриздат, 1939. - 465 с.
18. Суд и правосудие в СССР / под общ. ред. А.Т. Бажанова, В.П. Малкова. - Казань: Изд-во Казан. ун-та, 1980. - 391 с.
19. Сучасне кримінальне право України: курс лекцій / А.В. Савченко, В.В. Кузнєцов, О.Ф. Шанько. - 2-е вид., виправ. та доп. - К.: ПАЛИВОДА А.В., 2006. - 640 с.
20. Юридичний словник-довідник / під заг. ред. Ю.С. Шемшученка. - К.: Феміда, 1996. - 696 с.

*Воронцов А.В.,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри
кримінального права та кримінології факультету
підготовки фахівців кримінальної міліції
Одеського державного університету внутрішніх справ
Надійшла до редакції 30.10.2012*

УДК 343.35

ХАРАКТЕРИСТИКА ОБ'ЄКТА ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ АВТОРИТЕТУ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Донченко О. І.

Склад будь-якого злочину, передбаченого Особливою частиною КК України, має чотири обов'язкові взаємопов'язані елементи: об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона. Відсутність хоча б одного з цих елементів є підставою вважати, що в діях особи відсутній склад злочину. Тому в кожному випадку притягнення особи до кримінальної відповідальності необхідним є встановлення саме сукупності всіх чотирьох елементів складу злочину. Ще В.М. Кудрявцев зазначав, що оскільки кримінальний закон створюється для охорони певних, важливих для держави відносин, то об'єкт можливою посягання має бути визначений у першу чергу [1, 60]. Правильне визначення об'єкта злочину має велике теоретичне й практичне значення. Лише правильно визначивши об'єкт злочину, ми можемо правильно оцінити його соціально-політичний зміст і суспільну небезпеку, правильно кваліфікувати злочинне діяння, відмежувати від суміжних складів злочину, а також від інших посягань, які не є злочинними.

Зважаючи на велике значення правильного визначення об'єкта злочину, у науці кримінального права вже тривалий час ведеться ґрунтовна розробка цієї проблематики. Проте, не зважаючи на велику кількість робіт, присвячених об'єктові злочину, питання про те, що ж саме необхідно під ним розуміти, є одним з найдискусійніших у кримінальному праві. Усі погоджуються, що об'єкт злочину - це те, на що посягає злочин. Але труднощі виникають з розумінням того, що ж саме порушується злочином. У різні часи загальні питання об'єкта злочину досліджували Н.С. Белогриць-Котляревський, С.Б. Гавриш, В.К. Глістін, Ю.О. Демидов, М.І. Загородніков, Е.К. Каїржанов, М.Й. Коржанський, А.В. Наумов, Б.С. Нікіфоров, А.В. Пашковська, М.Д. Сергєєвський, В.Я. Тацій. Безпосередньо питання об'єкта злочинів проти авторитету органів місцевого самоврядування не досліджувалися, а розглядалися в контексті відносин управління як родового об'єкта злочинів, передбачених р. XV Особливої частини КК України.

Метою цієї роботи є з'ясування сутності об'єкта злочинів проти авторитету органів місцевого самоврядування, визначення його структури та характеристика

ознак родового й безпосереднього об'єкта.

Досліджуючи задеклароване питання, насамперед є доцільним визначення того, що потрібно розуміти під об'єктом злочину взагалі. У радянські часи єдиною визнаною була концепція, згідно з якою об'єкт злочину - це суспільні відносини, на які посягає злочинне діяння. Суспільні відносини як об'єкт злочину у своїх фундаментальних працях, присвячених об'єктові злочину, визнавали такі вчені, як В.К. Глістін, Ю.О. Демидов, Є.К. Каїржанов, М.Й. Коржанський, Б.С. Нікіфоров, В.Я. Тацій [2; 3; 4; 5; 6; 7]. Проте ця концепція з плином часу почала критично сприйматися в наукових колах. М.І. Загородніков вважав її недосконалою через занадто велику абстрагованість, а також через нівелювання цінності людини як біологічної істоти. Він визначає об'єкт злочину, як охоронювані кримінальним законом блага, яким спричиняється шкода при вчиненні злочину [8, 5-22]. На сьогодні концепцію "об'єкт злочину - блага" підтримали С.Б. Гавриш, А.В. Наумов і А.В. Пашковська [9, 67; 10, 180; 11, 204].

З цієї наукової дискусії можна встановити, що як прибічники визнання об'єктом злочину суспільних відносин, так і їх опоненти, які вважають, що об'єктом злочину виступають цінності чи блага, наводять суттєві аргументи на користь власної думки. Проте дискусія щодо визначення об'єкта злочину в науці кримінального права є дещо перебільшеною, адже детально проаналізувавши обидві позиції, можна побачити, що вони мають достатньо спільних рис, які визнають і самі науковці. Враховуючи внутрішню подібність основних концепцій при характеристиці об'єкта злочинів проти авторитету органів місцевого самоврядування, ми будемо відштовхуватися від позиції, що об'єктом злочину виступають суспільні відносини.

Перш ніж перейти до детального аналізу структури об'єкта злочинів проти авторитету органів місцевого самоврядування, доцільно визначити співвідношення таких понять, як "загальний об'єкт злочину" і "об'єкт кримінально-правової охорони". Тут варто погодитись з думкою А.А. Музики, який зазначає, що об'єкт злочину й об'єкт кримінально-правової охорони є різними за

© О.І. Донченко, 2012

обсягом поняттями. Зміст останнього передбачає виникнення кримінально-правових відносин не тільки в разі вчинення злочину, а й тоді, коли в діях чи бездіяльності особи немає ознак складу злочину (наприклад, у разі необхідної оборони, крайньої необхідності, неосудності особи). Тобто закон про кримінальну відповідальність охороняє коло суспільних відносин, яке є ширшим, ніж та їх сукупність, яку охоплює загальний об'єкт злочинів [12, 24]. Отже, об'єктом кримінально-правової охорони при вчиненні посягань проти авторитету органів місцевого самоврядування є будь-які суспільні відносини, що мають місце у сфері здійснення діяльності органами місцевого самоврядування, якщо є загроза заподіяння їм шкоди.

У науці кримінального права найпоширенішою є триступенева класифікація об'єктів за “вертикаллю”, згідно з якою виділяють загальний, родовий і безпосередній об'єкти злочину [13, 111]. Загальний об'єкт утворює сукупність усіх суспільних відносин, що поставлені під охорону чинного закону про кримінальну відповідальність [13, 111]. Тобто до загального об'єкта безсумнівно вводять і відносини з приводу забезпечення авторитету органів місцевого самоврядування в разі безпосереднього заподіяння шкоди таким відносинам у результаті вчинення злочину.

Родовий об'єкт злочину - це об'єкт, яким охоплюється певне коло тотожних чи однорідних за своєю соціальною та економічною сутністю суспільних відносин, які через це повинні охоронятися єдиним комплексом взаємозалежних кримінально-правових норм [13, 111]. Одним з основних призначень родового об'єкта злочину є те, що він дає можливість провести класифікацію всіх злочинів і, відповідно, сприяє ефективній законотворчості. Саме родовий об'єкт злочинів виступає тим критерієм, за яким законодавець об'єднав кримінально-правові норми в окремі розділи Особливої частини КК України, до яких включаються, залежно від об'єкта кримінально-правової охорони, нові норми.

Усі злочини проти авторитету органів місцевого самоврядування містяться в р. XV Особливої частини КК України “Злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян”. Суспільна небезпечність цих злочинів полягає в тому, що вони протидіють нормальній управлінській діяльності органів влади й місцевого самоврядування, призводять або можуть призвести до послаблення їх авторитету, спричиняють або можуть спричинити шкоду здоров'ю, гідності чи власності громадян та іншим об'єктам, що охороняються законом. Відповідно, родовим об'єктом цих злочинів виступають відносини у сфері авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування й об'єднань громадян.

Державна влада, державне управління й діяльність представників державної влади у зв'язку з виконанням ними посадових обов'язків у сфері державного управління як категорії і явища взаємопов'язані, взаємозумовлені, знаходяться у взаємодії. Представники влади для здійснення посадових обов'язків у галузі державного управління наділяються законом владними повноваженнями. Державне управління є одним з видів державної діяльності, здійснюваної органами виконавчої, законодавчої й судової влади, які є, як відомо, різновидами державних органів влади. Кожен орган державної влади в тій чи іншій мірі здійснює управлінські функції, у зв'язку з чим є органом державного управління. Отже,

державне управління пов'язане з діяльністю всіх органів державної влади, їх управлінський вплив на поведінку людей гарантує й забезпечує стабільність у суспільстві й у державі. Законодавча, виконавча й судова влади є складними багатоплановими явищами. Кожна з названих гілок державної влади утворює самостійну систему, що володіє всіма її ознаками й водночас є підсистемою більш широкої системи - державної влади. Визначальним і загальним для названих категорій є поняття “влада”, що має багатофункціональний характер.

Суспільні відносини, пов'язані з державно-управлінською діяльністю, іменуються державними управлінськими відносинами. Державні органи відрізняються від державних установ, підприємств, які не є суб'єктами державного управління. Управлінські відносини виникають, з одного боку, між суб'єктами управлінської діяльності, які представляють державу в особі органів державної влади, і з іншого боку, фізичними (індивідами) і юридичними особами. Носієм державних управлінських відносин є суб'єкт управлінської діяльності.

Державна управлінська діяльність представників влади вважається законною, якщо вона: 1) не виходить за межі наданих їм повноважень; 2) здійснюється з дотриманням встановленого законом порядку. Правомірною є діяльність потерпілих, заснована на вимогах закону й передбачена ним. Саме норми чинного законодавства конкретизують функції, цілі й завдання державних органів влади, повноваження, права й обов'язки їх представників, тобто визначають компетенцію уповноважених осіб державної влади.

Одним з важливих завдань управління слід вважати протидію зовнішнім дезорганізуючим факторам, охорону соціальної системи від стихійних збурюючих її факторів, від свавілля окремих осіб. Відносини між людьми з приводу здійснення функцій управління не створюють матеріальних благ і духовних цінностей, але вони є обов'язковою й важливою умовою розвитку економічних, політичних, сімейних та інших суспільних відносин. Пронизуючи всі сфери суспільного життя, управлінські відносини можуть мати, таким чином, економічний, політичний, ідеологічний та інший напрям. Характерною ознакою управлінських відносин є адміністрування, розпорядження на боці одного суб'єкта та виконання, підлеглість - на боці другого. Відносини у сфері управління передбачають додержання виконавцями законів, постанов, розпоряджень і заснованих на них вимогах компетентних органів і їх представників, тобто додержання відповідними суб'єктами державної й громадської дисципліни.

Соціальне управління носить усвідомлений характер. Його здійснюють, як правило, спеціальні органи, які цілеспрямовано впливають на поведінку громадян і діяльність колективних формувань для досягнення певних наслідків. За своїм суб'єктивним складом вказані відносини діляться на декілька видів, але стосовно проблеми, що розглядається, мова буде йти тільки про відносини між органами управління (державними та недержавними і їх представниками) - з одного боку, і громадянами - з другого. Саме ці відносини порушуються при вчиненні злочинів проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування й об'єднань громадян. Вони мають місце у зв'язку зі здійсненням адміністративно-розпорядчих функцій у межах взаємних прав і обов'язків та забезпечують нормальну діяльність органів управління при реалізації державного будівництва й це і є їх родовим об'єктом. Враховуючи

представлені аргументи, ми доходимо висновку, що родовим об'єктом злочинів проти авторитету органів місцевого самоврядування є певна група суспільних відносин, що виникають між органами державної влади, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян і фізичними особами, у зв'язку зі здійсненням адміністративно-розпорядчих функцій з метою захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб.

Незважаючи на всю важливість правильного визначення загального й родового об'єкта злочину, найбільше значення як з практичної, так і з теоретичної точки зору має правильне визначення безпосереднього об'єкта злочину. Під безпосереднім об'єктом потрібно розуміти ті конкретні суспільні відносини, які поставлені законодавцем під охорону певної статті Особливої частини КК і яким завдається шкода злочином, що підпадає під ознаки конкретного складу злочину [13, 112]. Для більш повного розуміння безпосереднього об'єкта злочинів проти авторитету органів місцевого самоврядування потрібно розглянути саме поняття авторитету. Авторитет - це загальновизнана значення, вплив. Розпорядження й вказівки авторитетних органів управління повинні виконуватися без додаткової перевірки й обговорення, беззаперечно. Посягання на авторитет відповідних органів може полягати в приниженні символів держави, ігноруванні розпоряджень і вказівок таких органів, вчиненні певних дій всупереч встановленому порядку чи без належного дозволу, присвоєнні функцій управлінських органів.

В енциклопедичних виданнях авторитет від латинського *auctoritas* означає влада, вплив або загальновизнана довіра, пошана. Авторитет поділяється на деонтичний - авторитет вищої за рангом особи, начальника та епістемістичний - авторитет знавця, фахівця. В українській мові слово "авторитет" має зовсім інше значення, ніж англійське *authority* - влада. Авторитет виступає характеристикою особи, організації, теорії, джерела інформації тощо. Поняття авторитету пов'язане з поняттям віри. Думки, оцінки, рішення авторитетного суб'єкта не викликають заперечень і сприймаються як істина. У цьому сенсі авторитет є найважливішим джерелом знань для будь-якої людини. Людина впродовж свого життя не має можливості перевірити на власному досвіді всі твердження, які вона отримує з книг та інших джерел інформації. Тому більшість її знань обґрунтовані посиланнями на авторитет. Отже, авторитет є практичним критерієм істини.

У контексті досліджуваних злочинів безпосереднім об'єктом потрібно визнавати саме деонтичний авторитет, тобто авторитет представників органів місцевого самоврядування, які виконують свій законний обов'язок. При аналізі безпосереднього об'єкта цих злочинів потрібно виходити з того, що ним є суспільні відносини, які мають певну структуру, яка є цілісною системою елементів, що її утворюють, відповідним чином взаємопов'язаних і взаємодіючих між собою [7, 16-17]. Тому заподіяння шкоди будь-якому елементу суспільних відносин тягне за собою заподіяння шкоди й самим суспільним відносинам як цілісній системі. На нашу думку, найоптимальнішу структуру суспільних відносин запропонував В.К. Глістін, який вводив до структури суспільних відносин суб'єкт суспільних відносин, соціальний зв'язок (зміст) між учасниками відносин і предмет суспільних відносин [2, 30].

Суб'єкт чи суб'єктний склад відносин - це сукупність учасників певних відносин (не менше двох - уповноважений і зобов'язаний) [14, 377]. Для того, щоб правильно

визначити суб'єктний склад будь-яких відносин, необхідно звертатися до нормативно-правових актів, які регулюють певне коло суспільних відносин, адже, як зазначає В.Я. Тацій, визначення кола суб'єктів суспільних відносин, які охороняються кримінальним законом, є виключним правом законодавця, оскільки з цим нерозривно пов'язане й питання тих суспільних відносин, які ставляться під охорону (як об'єкта) кримінального закону [7, 24].

Межі статті не дозволяють у повному обсязі розглянути питання суб'єктів суспільних відносин, які складаються з приводу авторитету органів місцевого самоврядування. З огляду на це, вважаємо достатнім обмежитися коротким аналізом основних положень щодо можливих суб'єктів таких відносин. Суб'єктами управлінських відносин взагалі є громадяни, юридичні особи, органи місцевого самоврядування та органи державної влади. Якщо ж говорити про суб'єктів безпосередньо відносин з приводу діяльності органів місцевого самоврядування, то ними можуть бути з одного боку - самі органи місцевого самоврядування та їх представники, а з іншого - громадяни й юридичні особи.

Згідно із Законом України "Про місцеве самоврядування в Україні" виконавча влада на місцях здійснюється виконавчими органами сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх створення) рад. Відповідно до положень ст. 16 цього Закону, органам місцевого самоврядування можуть надаватися окремі повноваження органів виконавчої влади, у здійсненні яких вони є підконтрольними відповідним органам виконавчої влади [15]. Крім того, відповідно до Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" представниками влади можна визнавати й керівників органів місцевого самоврядування та їх виборних представників. Місцеве самоврядування, зокрема, здійснюється через сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи, а також через районні й обласні ради, які представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст. Рада є представницьким органом місцевого самоврядування, яка складається з депутатів і наділяється правом представляти інтереси територіальної громади й приймати від її імені рішення. У селі, селищі, місті відповідною територіальною громадою на основі загального, рівного, прямого виборчого права шляхом таємного голосування обирається сільський, селищний, міський голова. Він здійснює свої повноваження на постійній основі. Отже, відповідно до виконуваних функцій, суб'єктами досліджуваних відносин є, з одного боку, представники органів місцевого самоврядування й близькі родичі цих осіб, а з іншого - особи, з якими вони взаємодіють.

Наступним структурним елементом суспільних відносин є їх предмет. Предметом суспільних відносин називають усе те, з приводу чого або у зв'язку з чим існують відносини [2, 47]. У злочинах проти авторитету органів місцевого самоврядування предметом суспільних відносин виступає встановлена законом необхідність виконати представниками органів місцевого самоврядування покладені делеговані їм повноваження. Так до повноважень сільського, селищного, міського голови входить керівництво виконавчим комітетом відповідної сільської, селищної, міської ради, який він очолює, а також головування на засіданнях відповідної ради.

Акти ради, сільського, селищного, міського голови, голови районної в місті ради, виконавчого комітету сільської, селищної, міської, районної в місті (у разі її

створення) ради, прийняті в межах наданих їм повноважень, є обов'язковими для виконання всіма розташованими на відповідній території органами виконавчої влади, об'єднаннями громадян, підприємствами, установами й організаціями, посадовими особами, а також громадянами, які постійно або тимчасово проживають на відповідній території. Крім того, акти виконавчого комітету сільської, селищної, міської, районної в місті (у разі її створення) ради, прийняті в межах наданих їм повноважень, є обов'язковими для виконання всіма розташованими на відповідній території органами виконавчої влади, об'єднаннями громадян, підприємствами, установами й організаціями, посадовими особами, а також громадянами, які постійно або тимчасово проживають на відповідній території.

Останнім елементом суспільних відносин є соціальний зв'язок, або зміст суспільних відносин. В.К. Глістин зазначає, що зміст зв'язку між суб'єктами потрібно розглядати тільки як конкретну взаємодію суб'єктів з приводу конкретних предметів [2, 63]. Аналіз злочинів проти авторитету органів місцевого самоврядування дає підстави дійти висновку, що змістом цих суспільних відносин є: 1) право органів місцевого самоврядування та їх представників на нормальне здійснення делегованих законом повноважень; 2) право фізичних і юридичних осіб на реалізацію гарантованих Конституцією України прав і свобод.

Після визначення всіх структурних елементів об'єкта злочину необхідно визначити "механізм" заподіяння йому шкоди. Аналіз усіх елементів досліджуваних суспільних відносин дає змогу дійти висновку, що шкода суспільним відносинам, поставленим під охорону кримінального законодавства України у сфері авторитету органів місцевого самоврядування, настає внаслідок зміни соціального зв'язку, а саме: порушуються суспільні відносини здійснення представниками органів місцевого самоврядування своїх повноважень, які забезпечують суб'єктам цих відносин можливість реалізовувати делеговані їм права згідно з чинним законодавством. Шкода об'єкту злочину може бути завдана "зсередини", коли сам учасник "виключає себе" з суспільного відношення, або "ззовні", коли посягання на соціальний зв'язок здійснює особа, яка не є учасником суспільних відносин [7, 66-67]. У нашому випадку посягання на соціальний зв'язок переважно здійснюється "ззовні", тобто особою, яка не є учасником конкретних суспільних відносин, які виникають з приводу реалізації прав представників органів місцевого самоврядування.

Потрібно зазначити, що саме безпосередній об'єкт злочину слугує основою для класифікації об'єктів по горизонталі. Сутність цієї класифікації полягає в тому, що на рівні безпосереднього об'єкта виокремлюють основний і додатковий об'єкти. Основним безпосереднім об'єктом злочину є ті суспільні відносини, які передусім намагається захистити законодавець, ставлячи їх під кримінально-правову охорону. Додатковим безпосереднім об'єктом є ті суспільні відносини, яким поряд з основним об'єктом завдається або виникає загроза заподіяння шкоди. Додатковий безпосередній об'єкт може бути двох видів: обов'язковий (необхідний) і необов'язковий (факультативний). Додатковий обов'язковий об'єкт - це такий об'єкт, що в цьому складі злочину страждає завжди, у будь-якому випадку вчинення певного злочину. Додатковий факультативний об'єкт - це такий об'єкт, який при скоєнні певного злочину може існувати поряд з основним, а може бути відсутнім [13, 100-101].

Для злочинів проти авторитету органів місцевого

самоврядування характерна наявність додаткового безпосереднього об'єкта. Ним можуть виступати відносини у сфері забезпечення життя, здоров'я, гідності, власності або інші відносини, що охороняються законом. Причому ці відносини, як правило, виступають саме обов'язковим додатковим безпосереднім об'єктом, оскільки заподіяння шкоди життю, здоров'ю, гідності, власності потерпілого спрямовано на заподіяння шкоди в кінцевому результаті законному виконанню делегованих повноважень представнику органів місцевого самоврядування. Вплив на представника органів місцевого самоврядування чи їх близьких родичів є засобом досягнення поставленої мети.

На підставі проведеного аналізу структурних елементів суспільних відносин, поставлених під охорону кримінального законодавства України, можна зробити висновок, що основним безпосереднім об'єктом злочинів проти авторитету органів місцевого самоврядування є суспільні відносини, що виникають у зв'язку зі здійсненням представниками органів місцевого самоврядування делегованих їм законом повноважень. Поряд з основним об'єктом у цих злочинах порушується й додатковий, яким виступають відносини, що забезпечують життя, здоров'я, недоторканність, волю, безпеку, власність потерпілого. Вони ставляться під кримінально-правовий захист поряд з основним об'єктом. Хоча вони й піддаються злочинному впливу поряд з основними, посягання на додатковий об'єкт не складає соціальної суті цих злочинів. Саме тому відносини, що забезпечують життя, здоров'я, недоторканність, волю, безпеку, власність представників органів місцевого самоврядування чи їх близьких осіб, є додатковими обов'язковими або факультативними безпосередніми об'єктами.

Література

1. Кудрявцев В.Н. Взаимосвязь элементов преступления // Вопросы борьбы с преступностью. - М.: Юрид. лит., 1976. - С. 54-66.
2. Глистин В.К. Проблема уголовно-правовой охраны общественных отношений. - Л.: ЛГУ, 1979. - 127 с.
3. Демидов Ю.А. Социальная ценность и оценка в уголовном праве. - М.: Госюриздат, 1975. - 182 с.
4. Каиржанов Е.К. Интересы трудящихся и уголовный закон. Проблемы объекта преступления. - Алма-Ата: Казахстан, 1973. - 160 с.
5. Коржанский Н.И. Объект и предмет уголовно-правовой охраны. - М., 1980. - 248 с.
6. Никифоров Б.С. Объект преступления по советскому уголовному праву. - М.: Госюриздат, 1960. - 232 с.
7. Таций В.Я. Объект и предмет преступления в советском уголовном праве. - Х.: Вища школа, 1982. - 100 с.
8. Загородников Н.И. Объект преступления : от идеологии содержания к естественному понятию // Проблемы уголовной политики и уголовного права. - М., 1994. - С. 5-22.
9. Гавриш С.Б. Уголовно-правовая охрана природной среды Украины. Проблемы теории и развитие законодательства. - Х.: Основа, 1994. - 640 с.
10. Наумов А.В. Российское уголовное право: Курс лекций: В 2-х т. - 3-е изд., перераб. и доп. - М.: Юрид. лит., 2004. - Т. 1. - 496 с.
11. Курс уголовного права. Общая часть: Учебник для вузов: В 5 т. / Под ред. Н.Ф. Кузнецовой, И.М. Тяжковой. - М.: Зерцало, 2002. - Т. 1. - 624 с.
12. Предмет злочину: теоретичні основи пізнання: Монографія / А.А. Музика, Є.В. Лашук - К.: ПАЛИВО-ДА А.В., 2011. - 192 с.
13. Кримінальне право України: Загальна частина:

Підручник / А.М. Бабенко, Ю.А. Вапсва, В.К. Гришук та ін.; За заг. ред. О.О. Бандурки. - Х.: Вид-во ХНУВС, 2011. - 378 с.

Скаун О.Ф. Теория государства и права: Учебник. - Х.: Консум; Ун-т внутр. дел, 2000. - 691 с.

Про місцеве самоврядування: Закон України від 21 травня 1997 р., з наступними змінами й доповненнями.

- [Електронний ресурс]: <http://zakon.rada.gov.ua>

Донченко О.І.,
доцент кафедри загальноправових дисциплін та
міжнародного права економіко-правового факультету
Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова
Надійшла до редакції 21.09.2012

УДК 343.9: 343.985

ОСОБЛИВОСТІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОГО ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ МОЛОДДЮ

Бабакін В. М.

За дослідженням, в останні роки не вивчалися питання правового регулювання запобігання злочинам, що вчиняються молоддю, хоча стосовно неповнолітніх така робота проводилась. Проведено аналіз наукової літератури останніх років на предмет вивчення вказаних проблем, також ролі оперативних підрозділів у запобіганні “молодіжних” злочинів, розглянуті наукові думки з цього питання й проаналізовано оптимальні шляхи удосконалення цього напрямку оперативно-розшукової діяльності. Ця стаття є спробою дослідити співвідношення декількох нових для національного правознавства категорій, як-то “молодіжна злочинність” і “запобігання злочинам у рамках проведення оперативно-розшукової діяльності”. При цьому поставлена задача здійснити короткий аналіз поняття “молодіжна злочинність”, яке співіснує поряд з суміжними, але не тотожними поняттями “злочинність неповнолітніх”, “підліткова злочинність” і ін.

Як зауважує Є.Ю. Пліско, на сьогодні має місце зростання питомої ваги злочинності серед молоді на фоні всієї кількості зареєстрованих по країні злочинів. Зокрема він наголошує про те, що якщо після закінчення Великої Вітчизняної війни в загальній масі злочинів показник злочинності неповнолітніх поступово знизився до 4-6 %, то, починаючи з 1960 року, ця частка майже безупинно зростає й досягає тепер в основних промислово розвинених регіонах від 10 до 20 %. Він підкреслює, що за останні 10 років на 8 % зросла злочинність серед дівчат-підлітків. Серед підлітків не знижується рецидивна злочинність, яка складає четверту частину загальної злочинності серед молоді й неповнолітніх, причому близько 60 % рецидивістів починали свою злочинну “кар’єру” ще підлітками. За дослідженням, змінилася соціальна характеристика й структура угруповань підлітків-правопорушників. Так сьогодні їхня чисельність, як правило, складає не 3-5, а 20-50 і більше осіб [1, 230].

Слід відмітити тенденцію до статистичного збільшення вчинення насильницької злочинності серед цієї категорії. Насильство в молодіжному середовищі виникає всюди: вдома, на вулиці, на роботі й у розважальних закладах. Його наслідки руйнівні. Так, за визначенням К. Шевцової, щорічно випадки молодіжного насильства тільки в Європі забирають 15 тис. життів, а понад 300 тис. осіб потрапляють в лікарні з серйозним каліцтвом. У 53 країнах європейського регіону насильство - це третя за поширеністю причина смертності при вчиненні злочинів серед людей 15-29-річного віку, після дорожньо-транспортних пригод і суїцидів. У чотирьох випадках з п’яти, по зареєстрованим злочинам, жертвами фізичного насильства є молоді люди чоловічої статі. У 40 % випадків вбивств у молодіжному середовищі відбуваються за допомогою застосування холодної зброї, ножів і гострих предметів. За результатами вивчення проведеного

Всесвітньою організацією охорони здоров’я дослідження щодо стану молодіжного насильства в Європі зазначено, що асоціальна поведінка серед молоді є неминучою, але може бути попередженою. Це проблема не зі сфери кримінального судочинства, а зі сфери громадського здоров’я. Коріння насильства завжди народжується в соціально-економічному середовищі, і велика частина його формується й тягнеться ще з дитинства. Досить згадати, що 9 із 10 насильницьких фактів позбавлення життя відбуваються у світі в країнах з низькими й середніми доходами населення. Рівень насильства серед молоді в неблагополучних країнах у середньому в 7 разів вищий, ніж у країнах з високим рівнем життя [2].

За останніми дослідженнями, Міністерство внутрішніх справ фактично звело свою діяльність із запобігання злочинності серед неповнолітніх до розкриття вже вчинених ними правопорушень. Профілактичні заходи з підлітками, які перебувають на обліку в органах кримінальної міліції в справах дітей, здійснюються формально та лише епізодично [3].

Вивченням оперативно-розшукових особливостей запобігання злочинності серед неповнолітніх і молоді та суміжною проблематикою займалися такі вчені, як: Я.І. Гілінський, С.Ф. Денисов, М.С. Крутер, Є.Ю. Пліско, В.В. Шендрик, О.В. Кириченко, О.А. Шевченко, О.О. Юхно та інші.

За результатами дослідження щодо молодіжної злочинності, Я.І. Гілінський зазначає, що підлітки й молодь характеризуються підвищеною кримінальною активністю. Разом з тим, як прийнято вважати, вони - майбутнє кожної країни, від їх звичної поведінки, способу життя, особистісних якостей залежить в перспективі доля суспільства й держави. Не дивно, що запобіганням й протидією підлітково-молодіжній злочинності, а також злочинності неповнолітніх приділяється велика увага в національній і зарубіжній літературі. Термін “підлітки” використовується інструментально, не дуже точно й визначається віковим інтервалом 14-17 років, зважаючи на те, що нижній віковий поріг кримінальної відповідальності - 14 років, а з 18 років настає повноліття. За іншими юридичними джерелами підлітковий вік обмежується 12-16 роками. Не менш умовно визначається й поняття “молодь”. Для дослідників це вікова група 18-29 років, що приблизно відповідає як соціологічним уявленням, так і віковим показникам кримінально-правової статистики. Переходячи до генезису підлітково-молодіжної злочинності, зауважимо, насамперед, що вона підпорядковується загальним закономірностям. Немає якихось особливих, специфічних “причин” злочинності серед підлітків і молоді. Але соціально-економічна нерівність, а також нерівність можливостей, доступних людям, які належать до різних груп, своєрідно проявляється особливо стосовно підлітків і молоді [4].

© В.М. Бабакін, 2012